

Het Herenhuis Bij De Kerk En Zijn Bewoners

J. van Ganswijk

In het jaar 1931 liet dhr Gijsbert van Boeyen op de hoek van de Kerkstraat en de Verlengde Dorpsstraat een winkelpand bouwen. Het staat daar nog steeds al is het inmiddels verbouwd en uitgebreid. De bouwplannen waren van architect F.W. Bultman te Harderwijk. De bouwvergunning was reeds in 1929 aangevraagd. Van het nieuwe pand had de bouwheer het noordelijke en grootste deel bestemd voor zijn schoenenzaak met schoenmakerij en eigen woning. Het andere deel was huurhuis met winkel. De grond ten zuiden van de nieuwbouw verkocht hij in 1930 aan dhr Willem van Boeyen en daar verrees toen de speelgoedwinkel van Harry van de Beek, die inmiddels heeft plaatsgemaakt voor de kledingzaak van Ben van Ganswijk. Zo was dan binnen twee jaar de oostzijde van het Oude Kerkplein onherkenbaar veranderd en iedere herinnering aan het verleden daar uitgewist.

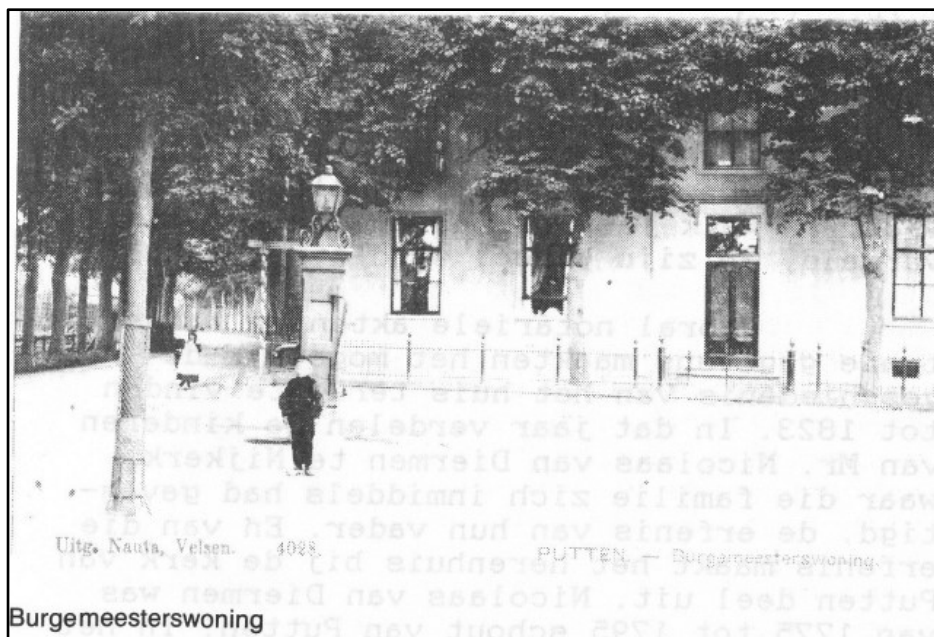
Dhr Gijsbert van Boeyen was een man uit een oud Puttens geslacht, dat zijn naam ontleent aan de boerderij (Groot-) Boeyen in de buurtschap Hell. Zijn vader was ook schoenmaker geweest, maar had dit beroep later gecombineerd met het ambt van gemeenteontvanger. Zijn broer Klaas bracht het tot gemeentesecretaris van Wassenaar en zijn broer Hendrik die zowel op kerkelijk als op politiek gebied bijzonder actief en produktief was, werd zelfs minister van Binnenlandse Zaken in het oorlogskabinet Gerbrandy (zie ook K.Friso, Straatnamenboek).

Op de plaats van de nieuwe winkelpanden had tevoren een oud en deftig erenhuis gestaan met aan de zuidzijde een ruime schuur. Het huis was vermoedelijk al voor 1800 gesticht maar sindsdien herhaaldelijk verbouwd en van bestemming veranderd. De ruimte tussen de kerk, dit huis en de Gebogen Geesjesmuur, die de Dorpsstraat en de Kerkstraat verbond, vormde in elk geval in het laatste deel van de 19e eeuw en nog jaren

daarna het middelpunt van het dorp en werd het Kerkplein genoemd. Hier stond elk jaar weer op de grootste feestdag van het jaar, 31 augustus, de verjaardag van Koningin Wilhelmina, de tribune voor de muziek en verdrong zich op die dag op bepaalde tijden de bevolking van de gehele gemeente, op z'n zondags gekleed en met oranje getooid.

Omstreeks 1900 zag het huis eruit zoals op de afbeelding te zien is.

In genoemd straatnamenboek is op blz 96 een kaartje uit 1812 afgedrukt waarop het huis direkt ten zuid-oosten van de kerk zichtbaar is. Het ligt in een grote tuin die, wat niet op dat kaartje te zien is, aan de achterkant begrensd wordt door een weg die nu de Bakkerstraat heet. Wel is een deel van de noordgrens zichtbaar. nl. aan de overzijde van de Verlengde Dorpsstraat. Maar deze straat is eerst na 1830 tot stand gekomen en zal dus later op de kaart zijn ingetekend.

In 1912 kocht dhr van Boeyen uit dit geheel een oppervlakte van 1750 m² (ongeveer 1/4 van het totaal) met daarop het herenhuis en de schuur. De Kerkstraatzijde van het huis richtte hij in voor zijn bedrijf, de schoenwinkel met twee etalageruiten links en de schoenmakerij met een derde raam tussen twee bestaande

rechts. Hiermee werd het karakter van het huis zeker geweld aangedaan, maar aan de tuinzijde bleef het zijn voornaam voorkomen behouden. Deze situatie is gebleven tot in 1931, in welk jaar het huis, zoals reeds vermeld, in zijn geheel werd afgebroken.

Vooraf notariale akten en kadastrale gegevens maakten het mogelijk de geschiedenis van het huis terug te vinden tot 1823. In dat jaar verdelen de kinderen van Mr. Nicolaas van Diermen te Nijkerk, waar die familie zich inmiddels had gevestigd, de erfenis van hun vader. En van die erfenis maakt het herenhuis bij de kerk van Putten deel uit. Nicolaas van Diermen was van 1775 tot 1795 schout van Putten. In het laatste jaar verloor hij zijn functie omdat de Bataafse Republiek de Schoutambten afschafte. In de tijd van de Republiek de Zeven Verenigde Nederlanden was hij echter op het gebied van bestuur en rechtspraak de plaatselijke vertegenwoordiger van de Provinciale Overheid. Hij was zijn vader, Geert van Diermen, opgevolgd, die in 1740 tot schout van Putten was benoemd. Deze laatste bewoonde, volgens de officiële inventarisatie voor de verpondingsbelasting in 1749, een herenhuis in het dorp. Mogelijk is dit hetzelfde huis dat zijn zoon in 1823 in Putten naliet, maar tot nu toe is hierover nog geen zekerheid verkregen.

Bij de verdeling van 1823 valt het huis toe aan Geertrui van Diermen en haar man Hendrik van Grevengoed (1). Op 8 juni 1825 verkopen dezen het huis aan de luitenant bij de lansiers Arnoldus Johannes Baron van Sasse van Ijsselt en zijn vrouw Agatha Modesta de Jong (2). De nieuwe eigenaar blijkt iemand te zijn uit een oud Stichts Rooms-Katholiek geslacht, waarvan de voorvaders zich in de tijd van de Republiek Heren van Ijsselt mochten noemen en in de omgeving van Amersfoort en Barneveld bezittingen had. De oom van de jonge officier is eerst door Koning Lodewijk Napoleon en vervolgens ook door Koning Willem I in de adelstand verheven en mag zich met zijn nakomelingen sieren met de titel van Jonkheer (en niet met die van Baron). De vader van Arnoldus Johannes is echter niet in de adelstand verheven want hij was met zijn dienstmaagd, Margaretha Maria de Roode, getrouwd (3). Het lijkt duidelijk dat luitenant van Sasse

de ongelijke behandeling der beide takken van zijn familie niet aanvaardde en getracht heeft in deze omgeving en landelijk bezit voor zich en zijn nageslacht op te bouwen. Van zijn vijf kinderen worden er drie in Putten en twee in Utrecht geboren. Hij brengt het tot Ritmeester en heeft vermoedelijk in 1846 de militaire dienst verlaten.

Naar het voorkomt hebben hij en zijn zes broers en zusters hun moeder steeds in ere gehouden. Zij stierf in 1847 in Barneveld, waar ook drie van haar kinderen zijn overleden. Dit doet vermoeden dat de familie daar nog steeds bezittingen had. De bezitsvorming in en rond Putten wordt geen succes. In 1847 heeft dhr van Sasse hier 12,5 ha in eigendom. In 1853 is dat nog 11,25 ha en bij zijn dood in 1858 resteert nog slechts 2,3 ha. Het herenhuis bij de kerk verkoopt hij reeds in 1849 -hij woont dan in Barneveld- aan Hendrika Ter Maat, weduwe van Gijsbert Arentse en winkelierster in Putten. Daarbij treedt als haar vertegenwoordiger op haar erfgenaam Wouter van Werkhoven (4). De notariale akte vermeldt het bij het huis-perceel behorende recht van 'gebruik van en toegang tot een welwaterput' op het aangrenzende erf, dat op dat moment toebehoort aan Notaris Gunning. Voorts blijkt uit de akte dat het huis op het moment van verkoop bewoont wordt door de arts Muntingh en dat aan deze de huur niet eerder kan worden opgezegd dan per 1 mei 1850. Na verloop van tijd blijkt het echtpaar van Sasse weer naar Putten te zijn verhuisd. Zij wonen dan in een eenvoudig huis op de grond die zij tot het laatst in eigendom behouden, gelegen aan de Bosteeg (oude naam voor het eerste deel van de Postweg. Beiden sterven daar, de oudritmeester in 1858 en zijn vrouw in 1871. Huis en grond komen nu in handen van Notaris van Osselen te Nunspeet, die het geheel in 1882 verkoopt aan boswachter Lubbert van Dam.

Hoelang dokter Muntingh het huis bij de kerk nog bewoond heeft is niet nagegaan, maar in 1862 verkoopt Hendrika Ter Maat het met alle daarbij horende grond (8240 m²). Het huis blijkt dan ingericht te zijn voor het landbouwbedrijf. Omstreeks 1870 bezocht de Doopsgezinde predikant J. Craandijk tijdens zijn 'wandelingen door Nederland met pen en potlood' ook Put-

ten. Over het dorp schrijft hij onder meer: 'het is stil en eenvoudig, gelijk zich verwachten laat in de woonplaats ener bevolking die grotendeels van de bebouwing van de niet al te vruchtbare bodem leeft. Weelde zien we er niet. De aanzienlijke landgoederen liggen op grote afstand en het enige grote herenhuis in het dorp schijnt onbewoond en enigszins in verval te zijn'. (Keemink was m.i. ten onrechte van mening dat met het herenhuis het vervallen kasteel Schoonderbeek wordt bedoeld).

In 1886 wordt Christiaan Jan van Eeghen Burgemeester van Putten. Hij slaagt er, in tegenstelling tot zijn voorganger, spoedig in het vertrouwen van de bevolking te winnen. Van de erven van Wouter van Werkhoven koopt hij in 1892 het vervallen herenhuis met de daarbij behorende grond met uitzondering van ruim 800 m² die aan Peter Aartsen worden verkocht (6). De kadastrale administratie vermeldt voor 1893 als mutatie: sloping. Maar op deze sloping tot aan de fundamenten is doorgezet mag worden betwijfeld. In elk geval is het huis in 1898 volledig in zijn glorie hersteld en geeft het op zijn wijze relief aan het feest ter gelegenheid van de inhuldiging van Koningin Wilhelmina op 31 augustus en dat op de volgende dag ter viering van het 12 1/2 jarig ambtsjubileum van de Burgemeester. Hoe het er in dat jaar bij de feestelijkheden in ons dorp toeging beschrijft Klaas Friso op onnavolgbare wijze in nr 63 van zijn 'Historische zwerftochten'.

Reeds het volgende jaar moet Burgemeester van Eeghen om gezondheidsredenen ontslag nemen. Hij wordt opgevolgd door Mr Willem Roosmale Nepveu. Deze, eveneens een man van niveau, koopt in 1901 huis en grond van zijn voorganger en voor 1902 vermeldt het kadaster als mutatie: bijbouw. Dank zij deze bijbouw zal het huis de fraaie achtergevel hebben ontvangen die tot 1931 in gave toestand is gebleven.

In 1910 vertrekt dhr Roosmale Nepveu al weer naar Apeldoorn om daar het Burgemeestersambt op zich te nemen en treedt hier als zijn opvolger aan Mr Johannes Arnoldus Vermeer. Deze neemt echter het huis en de tuin niet over van zijn voorganger en blijkbaar meldt zich geen andere gegadigde want in 1912 wordt het pand in percelen verkocht. Naast dhr van Boeyen

zijnde kopers Hendrik van de Poll uit Nijkerk. Wouter Aartsen, Aart van Winkoop, Jan Amptmeijer, Hendrik Sonnenberg en Jannetje van de Pol.

De meeste informatie is afkomstig uit notariële akten en de registers van de Burgelijke Stand en het Kadaster. Veel is geput uit de werken van J.W.Keemink en K.Friso. Op de gemeentehuizen van Putten en Barneveld is veel hulpvaardigheid onderzocht.

Noten

- (1) Akte 26-9-1823 Not. Ardesch Nijkerk
- (2) Akte 9-6-1825 idem
- (3) Jhr Mr A.F.O.van Sasse van Ijsselt, Genealogie van het geslacht van Sasse, 's Hertogenbosch 1915
- (4) Akte 2-5-1849 Not. de Feyfer Barneveld
- (5) Akte 28-2-1862 Not. Beyerman Putten
- (6) Akte 2-7-1892 Notaris Pliester Putten

+++